

බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථවලින් හෙළිවන

පුද පූජා චාරිත්‍ර

කඩිහිංගල හේමසිරි හිමි

විවිධ පුදපූජා ක්‍රම ප්‍රභවයවීමත් වර්ධනයවීමත් ප්‍රාථමික සමාජයන්හි ආවේණික ලක්‍ෂණයකි. එය එසේ වනුයේ එම සමාජ ස්වභාව ධර්මය විසින් පාලනය කරනු ලබන බැවිනි.¹ අප ජීවත්වන අවට ලෝකයේ ඇති වස්තූන්හි ක්‍රියාකාරිත්වය නිසි පරිදි අවබෝධ කරගැනීමට නොහැකි වූ මිනිසා ඒවාට අදෘශ්‍යමාන බලයක් ඇතැයි සිතමින් පුදපූජා වන්දනාමාන පැවැත්වීමට පෙළඹුණ බවට බෞද්ධ ඉතිහාසය සාධක පෙන්වාදෙයි.² වෛදික, ආරණ්‍යක, උපනිශද් ආදී යුගයන් පසුකරමින් පැවති බෞද්ධ සමාජය තුළ ද විවිධ පුදපූජා චාරිත්‍රයන් ආරම්භ වුණි. ත්‍රිවිධ රත්නය සහ දෙවියන් තේමා කරගනිමින් ඇරඹී එම පූජා චාරිත්‍ර අතුරින් මහායාන සම්ප්‍රදායාග පුද පූජා චාරිත්‍ර පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම මෙම පර්යේෂණ ලිපියෙන් අපේක්‍ෂිත ය.

හීනයාන මහායාන බෞද්ධ නිකායාන්තර හේදය කරුණු පහක් මත රඳා පවත්නා බව ඩී. අමරසිරි විරරත්න මහාතා පෙන්වා දෙයි. ඒවා මෙසේය.

1. බුදුරදුන්ට අතිමානුෂිකත්වයක් ආරෝපණය කිරීම.
2. අනාත්ම, ධර්මය, පටිච්චපමුප්පාදය, නිර්වාණය යන ඉගැන්වීම් වලට අලුත් අර්ථකථන දීම.
3. විනය නීති සංශෝධනය කර සකස් කර ගැනීම (මීට මහාපරිනිබ්බාණ සූත්‍රයේදී අවසර දී ඇති බව කීම)
4. ප්‍රාතිභායඪ හා ආශ්වයඪ අද්භූත දේ හුවා දක්වා ඉදිරිපත් කිරීම.
5. අලුත් ශීල වුත භාවිතය. ධාතු වන්දනාව, බුදුපිළිම වන්දනාව, සඳහා උපයෝගී කර ගැනීම, චෛත්‍ය වන්දනාව, යන්ත්‍ර, මන්ත්‍ර, සුර ආදී ආරක්‍ෂිත ක්‍රම භාවිත මීට ඇතුළත් විය.³

මේ අතරින් අවසාන කරුණ පිළිබඳ ව අවධානය යොමු කිරීමේදී මහායානය තුළ පුද පූජා චාරිත්‍ර විශාල ප්‍රමාණයක් පවත්නා බව ඊට අයත් පොත පත පරිශීලනයෙන් සහ ඉතිහාසය පිරික්සීමෙන් පැහැදිලි වේ.

පරිනිර්වාණයෙන් පසු බුදුරජාණන් වහන්සේ සියැසින් දුටු ශ්‍රාවක පිරිස හීනවීමත් සමඟ පසුකාලීන ශ්‍රාවක පිරිස බුද්ධ ගෞරවයට

වඩා ඊට දේවතාවයක් ආරෝපණය කිරීමට පෙළඹුණහ. උන්වහන්සේගේ දිව්‍යමය ස්වරූපය පිළිබඳ ව පාලි ත්‍රිපිටකයේ දක්නට ලැබෙන බිජයන් ක්‍රමයෙන් වැඩිවී මල් පල ගැනීම කොතරම් සමෘද්ධිවී ද යත් අන්තිමේදී උන්වහන්සේගේ මානව වර්තය මුළුමනින්ම මිනිස්සිත ඉක්මවාගිය එකක් බවට පත්කරනු ලද්දේ උන්වහන්සේ අවිත්‍ය . දෙවියකුගේ තත්ත්වයට පමුණුවමිනි.⁴ උන්වහන්සේගේ මෙම පරම දිව්‍යභාව පිළිබඳ තොරතුරු ලලිත විස්තරය, සද්ධර්ම පුණ්ඩරික, ප්‍රඥාපාරමිතා, ලංකාවතාර ආදී මහායාන සංස්කෘත සාහිත්‍ය තුළින් පැහැදිලි වේ. එසේ ම උන්වහන්සේගේ පරම දිව්‍යභාවය වෙනුවෙන් පැවැත්වූ පුද පූජාවන් පිළිබඳ ව ද සඳහන් වේ.

බුදුසමයට විවිධ පුද පූජා වාරිත විධීන් එක්කරමින් බුදුදහම ජනප්‍රිය දහමක් බවට පත්කළේ ද මහායානිකයන් විසිනි. බුදුපිළිම නිර්මාණය කර වැදුම් පිදුම් කිරීම, සර්ව රාත්‍රික පිරිත් පිංකම් පැවැත්වීම, ශාරීරික ධාතු වන්දනය, බෝධිසත්ත්ව වන්දනය, සුවිසි බුද්ධ වන්දනය, යන්ත්‍ර මන්ත්‍ර තන්ත්‍ර වැනි ක්‍රමවේද භාවිත කිරීම ආදිය මගින් ථෙරවාදයන් සමග මුසුවෙමින් බුදුදහම ජනප්‍රිය දහමක් බවට පත්ව ඇත්තේ මහායානයෙනි. මේ අතුරින් මහායාන සම්ප්‍රදායෙහි එන ප්‍රඥා මාර්ගය, ප්‍රඥාව අධික වූ අධිමුක්තීන් ඇති අය සඳහා ය. එහි එන භක්ති මාර්ගය හැඟීම් හෙවත් භාවමය අංශය අධික වූ අධිමුක්තීන් ඇති අය සඳහා වන්නේ ය. භක්ති මාර්ගය මහායානයේ එන ඥානමය සන්දර්භය තුළ පුරුදු කළහොත් එයින් නිර්වාණය සාක්ෂාත් කරගත හැකි වන්නේ ය. භක්තියේදී අවධාරණය කරන්නේ තමන් ව සම්පූර්ණයෙන් ම තම ඉෂ්ට දේවතාවාට පවරාදීම යි.⁵ මේ අනුව මහායානය තුළ භක්ති මාර්ගය මෙන් ම ඥාන මාර්ගයට ද ඉඩහසර විවෘත වී ඇති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ ය. එමෙන් ම ඒ වෙනුවෙන් පුද පූජා ක්‍රමවේද ඉස්මතුවී ඇති බව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ ය.

එසේ ම මහායානය දාර්ශනික අදහස්වලින් මෙන් ම විශ්වාසයන්ගෙන් යුක්ත වූවකි. ඔවුහු බුදුරදුන්ට නිර්මාණ කාය, සම්භොග කාය, ධර්ම කාය යනුවෙන් කායත්‍රයක් ඇතැයි දක්වති. හීනයාන දහමට පටහැනි සංකල්පයක් වූ මෙම ත්‍රිකාය සංකල්පය ථෙරවාද, හින්දු, ජෛන, ඉගැන්වීම් ආශ්‍රයෙන් නිර්මාණය වී ඇත. විශේෂයෙන් මෙය හින්දු දර්ශනයන් සමඟ සංසන්දනය වී ඇති බව පෙනේ. මේ කල්පය තුළ පහළ වූ සියලු බුදුවරුන් සහ දිව්‍යමය බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේලා පරම තත්ත්වය හෙවත් නිවනට නො

පැමිණ මේ ලෝකය තුළ ම වාසය කරති. ඊට හේතුව අත් අයට උදව් උපකාර කිරීම උන්වහන්සේලාගේ අභිප්‍රාය නිසා ය.

ලලිත විස්තරයට පෙරවදනක් ලියන සංස්කෘත මහාවාර්ය ඇස්.බී.ශාස්ත්‍රී මහතා මෙසේ පවසයි. මහායානය ප්‍රභවය වූ මුල් යුගයේ දෙවියන්ගේ ප්‍රතිමා හැමතැනක ම ප්‍රචලිතව පැවතිණි. ඒ ඒ තන්හි ප්‍රතිමා මන්දිරයෝද වූහ. එසේ පුදනු ලැබූ දෙවිවරු තානාප්‍රකාර වූහ. ඔවුන්ගේ ලලිත විස්තරය නම් ග්‍රන්ථයේ එක් තැනෙක දක්වා තිබෙන්නේ ශිව, ස්කන්ධ, නාරායණ, කුවේර, වන්ද, සූර්ය, වෛශ්‍රවණ, ශක්‍ර, බ්‍රහ්ම, ලෝකපාල යන ක්‍රමයෙනි.⁶

මහායානිකයෝ භක්තිවාදය පෙරටු කරගත් ආගමික විශ්වාසයෙන් කටයුතු කළ පිරිසක් බව ලලිත විස්තරය කියවීමෙන් වුවද වටහාගත හැකිය. බෝමුල හිඳ බුද්ධත්වයට පත්වන අවස්ථාවේ නිර්මාණය වී පැවති පරිසරය එහි දක්වා ඇත්තේ මෙසේ ය. “අසුදහසක් බෝරුක් සරසන ලදහ. එයින් ඇතැම් බෝධිවෘක්ෂ කෙනෙක් පුෂ්පමය වූවාහු යොදුන් ලක්ෂයක් උස්වූවාහු වෙති. ඇතැම් බෝධිවෘක්ෂ කෙනෙක් ගන්ධමය ය, යොදුන් දෙලක්ෂයක් උස් ය, ඇතැම් බෝධිවෘක්ෂ කෙනෙක් වස්ත්‍රමය ය, උසින් යොදුන් පන්ලක්ෂයකි, ඇතැම් බෝධිවෘක්ෂ කෙනෙක් රුවන්මුඛය, උසින් යොදුන් දසලක්ෂයකි, ඇතැම් බෝධිවෘක්ෂ කෙනෙක් සර්වරත්නමය ය, උසින් යොදුන් දස කෙළ නයුත ලක්ෂයකි. ඇතැම් බෝධි වෘක්ෂ කෙනෙක් රන්මුඛා ය, කොටිනයුත ලක්ෂයක් උස් ය,....කිසි තැනෙක තානාප්‍රකාර රත්නාසන පනවන ලදී. බෝසත් තෙමේ ද ලලිතව්‍යුහ නම් බෝධිසත්ත්ව සමාධියට සම වන්නේ ය.⁷ මෙපමණක් නොව ලලිත විස්තරයේ එන දුෂ්කරවර්යාව, තේරුණුජනාවට පිවිසීම, බෝධිමණ්ඩප අවස්ථාව ආදී බොහෝ අවස්ථාවල දේව මනුෂ්‍ය යන දෙකොට්ඨාසය ම එකතුව මෙලෙස බෝධිසත්ත්වයන් සහ බුදුරදුන් වෙනුවෙන් කළ විවිධ පුද පූජා පිළිබඳ ව සඳහන් වේ.

පිරිත් සූත්‍ර භාවිතය

පිරිත බුද්ධ කාලයේ සිට ම පැවත එන ආරක්ෂක දේශනාවකි. බුදුන් වහන්සේ පවා රජගහ නුවර වැඩ වසන අවස්ථාවක සිදුවූ අබාධයක් හේතුවෙන් මහා වුන්ද හිමියන්ට කියවා පිරිත් දේශනා කරවාගත් බව මහා වුන්දතේර බෝජ්ඣංග සූත්‍රයේ සඳහන් වේ.⁸

පේරවාද සාහිත්‍යයට ඇතුළත් තෝරාගත් සූත්‍ර ධර්ම කිහිපයකින් සමන්විත පිරුවාණා පොත් වහන්සේ නිර්මාණය වී ඇත්තේ එවැනි පසුබිමක් යටතේ ය.

පේරවාද සූත්‍ර දේශනාවලට අමතරව මහායානය තුළ ප්‍රඥාපාරමිත සූත්‍රය මුල් කරගත් සූත්‍ර සාහිත්‍යක් දක්නට ලැබේ. ලංකාවතාර, අවතංසක, දසභූමික, විමල කීර්ති නිර්දේශ, සද්ධර්ම පුණ්ඩරික ආදී සූත්‍ර දේශනා කිහිපයක් ඊට අයත් වෙයි. පේරවාද බෞද්ධ සාහිත්‍ය තුළට ද මහායාන සූත්‍ර ඇතුළත් ව ඇත්තේ පසුකාලීන විකාශයන්හි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි. බුද්ධ භාෂිත නොවන පසුකාලීන ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා විසින් එකතු කරන ලද එවැනි සූත්‍ර දේශනා ගණනාවක් ත්‍රිපිටක සාහිත්‍ය තුළ දැකිය හැක්කේ ඒ නිසාවෙනි. ඉන් වැඩි ප්‍රමාණයක් සූත්‍ර පිටකය තුළ දැකිය හැකිය. ලක්ඛණ, වන්ද, සූර්ය, ආටානාටිය යනු එවැනි සූත්‍ර කිහිපයකි. වර්තමාන බොහෝ බෞද්ධ පිරිසක් ආශීර්වාදය පිණිස භාවිත කරන පිරුවාණා පොත් වහන්සේ තුළට පවා එවැනි සූත්‍ර දේශනා ඇතුළත් වීමෙන් ජනප්‍රිය බුදුදහම තුළ කෙතෙක් දුරට මහායානය ජීවමාන වී ඇද්ද යන්න පැහැදිලි ය.

බෝධිසත්ත්ව වන්දනය

බෝධිසත්ත්වවාදය ආරම්භ වූයේ ක්‍රි.පූ. දෙවන සියවසේ දී පමණ ය. බුදුදහම පිරිහීමට පත් මෙම අවධියේ හින්දු දහම හා මිශ්‍ර වී බුදුදහම දේශ දේශාන්තරවල ව්‍යාප්ත විය. ජෛන ඉගැන්වීම් සහ හින්දු දේව භක්තිය තුළ ඇතුළත් භක්තිවාදී සංකල්පයන් බුදුදහමට ඇතුළත් වූයේ මේ අවධියේ ය. දෙවියන්ට පුද පූජාවන් පවත්වන්නා සේ සමකාලීන බෞද්ධයෝ ඒ ආභාෂය ලබමින් බෝධිසත්ත්වවරුන් අදහන්නට වූහ. ඔවුන් වෙනුවෙන් පුද පූජාවන් පැවැත්වූහ. එවැනි බෝධිසත්ත්වවරුන්ගේ ප්‍රමාණය ඔවුන්ට අනුව අසංඛ්‍යය ය. එහෙත් ඒ අතරින් ප්‍රධාන ධ්‍යානී බෝධිසත්ත්වවරයන් අට දෙනෙක් වෙති. එනම්,

01. අවලෝකිතේශ්වර	05. සර්වභවාරණ විෂ්කම්භි
02. ආකාශගර්භ	06. මෙමත්‍රෙය
03. චන්ද්‍රගර්භ	07. සමන්තභද්‍ර
04. කම්භිගර්භ	08. මඤ්ජු ශ්‍රී

යනුවෙනි. මෙම බෝධිසත්ත්වවරුන්ට දේවත්වයෙන් සැලකීමට මහායානිකයෝ පෙළඹුණහ. ඔවුන්ට සුවිශේෂීවූ මුද්‍රාවක් ද, සංකේතයක් ද, වාහනයක් ද වූහ. මොවුන්ගෙන් අවලෝකිතේශ්වර සහ මඤ්ජු ශ්‍රී යන බෝධිසත්ත්වවරුන් දෙදෙනා ප්‍රධානීහු වෙති.¹⁰ බෝධිසත්ත්වවරුන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨත්වය මතුකිරීම උදෙසා ඔවුහු මහාවස්තුව ද (බුද්ධවර්ත කථාව විස්තර වේ) භක්තිමාර්ගය උද්දීපනය කිරීම උදෙසා සද්ධර්ම පුණ්ඩරික වැනි ග්‍රන්ථ ද රචනා කළහ.

බෝධිසත්ත්ව මාර්ගයෙහි ගමන් කරන පුද්ගලයා ප්‍රථමයෙන් තෙරුවන් සරණ යා යුතුය. ඒ බව බෝධිවර්යාවතාරයේ සඳහන්වේ.¹¹ තෙරුවන් වන්දනා කිරීම මෙන් ම තමා විසින් කරන ලද පව් සමාකරගැනීම උදෙසා බෝසතුන් ඉදිරියේ පාපොච්චාරණය කර පිහිට ප්‍රාර්ථනා කිරීම සිදුවේ. පාප දේශනාව ලෙස ද මෙය හැඳින්වේ. (විස්තර සඳහා බෝධිවර්යාවතාරය කියවන්න) මෙවැනි පුද පූජා වාර්ත වීම් තුළින් මහායානය භක්ති මාර්ගය පෙරටුකරගත් දේවාගමක ස්වරූපය ඉස්මතු කරන්නේ යැයි කීම අනිශයෝක්තියක් නොවන බව ඔබට පැහැදිලි වනු ඇත.

පේරවාදීන්ට වඩා මහායානිකයන් භක්තිවාදී පිරිසක් බව මින් පෙරද සඳහන් කළෙමි. මහායානිකයන්ගේ අවල භක්තිය දිනාගත් බෝධිසත්ත්වවරයකු වශයෙන් අවලෝකිතේශ්වර හැඳින්විය හැකිය. ඔහු විටෙක ස්ත්‍රියක ද විටෙක පුරුෂයකු ද වෙයි. මෙම ස්ත්‍රී-පුරුෂ ද්වේතය නියෝජනය කරමින් චීනය තුළ දේවතාවියක් ලෙස ඇය ක්වෑං යිං (Huan-Shih-yin) නමින් හඳුන්වයි. ක්වෑන්තොන් (Kwan-non) ලෙස ජපානයේදී හඳුන්වති. ඉන්දු චීනයේ ඇය ලෝකේශ්වර නමින් හඳුන්වයි. දුක්මුසු ලීලාවකින් මූර්තිමත් කර ඇති මෙම ප්‍රතිමාවට මහායාන භක්තිකයෝ පුද පූජා පවත්වති. "ඕම් මණි පද්මේ හුම්" යන මන්ත්‍රය නිතර කීමෙන් ඔවුහු දේවතාවියට භක්තිය පුද කරති. දුකටපත් ජනතාව ඇයගෙන් උපකාර නො ඉල්ලීමත් පව්කම්වල ප්‍රබලත්වය මත ඔවුන්ට උපකාර කිරීමට නොහැකි වීමත් නිසා ඇයගේ ප්‍රතිමාව දුක්මුසු ලීලාවෙන් මූර්තිමත් කර තිබේ. තාරා දෙවඟනගේ ප්‍රතිමා ක්‍රි.ව. 07 සියවස පමණ වනවිට සෑම ආරාමයකම පාහේ දක්නට ලැබුණු බව හින්දුසිද්ධාන්තයේ වාර්තාව පවසයි. මහායාන සාහිත්‍යයේ ඇය වෙනුවෙන් රචිත ස්තෝත්‍ර රාශියක් වේ.¹² එබැවින් ස්තෝත්‍ර සජ්ඣායනා කොට පුද පූජාවන් පැවැත්වීම ටිබෙටය, චීනය, තේපාලය වැනි රටවල වැඩි වශයෙන් පෙළඹී තිබේ.

ක්‍රි.ව. තුන් වන ශතවර්ෂයේ සිට හත් වන ශත වර්ෂය දක්වා කාලයේ අවලෝකිතේශ්වර බොහෝ බෞද්ධ රටවල කතාවන ප්‍රබල චරිතයක් විය. මහායාන දෙව්වරුන් අතර ප්‍රධානියා වූයේ ද මොහු ය. හින්දුන්ට ඊශ්වර දෙවියන් මෙන් බෞද්ධයන්ට අවලෝකිතේශ්වර විය.¹³ විශ්ව නිර්මාපකයා වශයෙන් ද බෞද්ධයන්ගේ සහ බුදුදහමේ ආරක්‍ෂකයා වශයෙන් ද දුක්විදින් ජනතාවට පිහිටවීම අවලෝකිතේශ්වරගේ ප්‍රධාන කාර්යයක් විය. එමනිසා මහායානිකයෝ ඔහු වෙනුවෙන් ප්‍රතිමා සහා මුද්‍ර ආදී නිර්මාණයන් ඉදිකර විවිධ පුද පූජා පවත්වති. ලක්දිව නාථ දෙවියන් වශයෙන් හඳුන්වන්නේ මෙම අවලෝකිතේශ්වර දෙවියෝ ම ය.

බුදුබව ප්‍රාර්ථනා කරන මහායානිකයෝ බෝධිසත්ත්වයන් මහාසත්ත්ව වශයෙන් හඳුන්වති.¹⁴ එම බෝධිසත්ත්වයන් දෙවැනි වන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණි. ඒ බව "නම: බුද්ධ බෝධිසත්ත්වාර්ය ශ්‍රාවක ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බුද්ධාභ්‍යාං.." යන සද්ධර්මපුණ්ඩරික සූත්‍ර පාඨයෙන් පැහැදිලි වේ. ලලිත විස්තරයට අනුව ඔහු කෙළ කෝටි සංඛ්‍යාත බුදුවරුන්ගෙන් වැඳුම් පිදුම් ලබන උත්තමයෙකි. "හැම බෞද්ධ නිකායන් විසින් ම ගෞරව කරන ලද, දෙවි මිනිසුන්ට ශාස්තෘවරයෙකු වැනි වූ ධර්මයට ආශ්‍රය වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ යම් බෝධිසත්ත්වයකුට පූජා කෙරෙත් නම් එතුමන්ට දෙවියන් විසින්, අතිශ්‍රේෂ්ට දෙවියන් විසින් පිදීම යුක්ති යුක්ත ය"¹⁵ යනුවෙන් මහාවාර්ය ඇස්.බී. ශාස්ත්‍රී පවසා ඇත්තේ ඒ නිසාවෙනි.

මහායාන බෝධිසත්ත්වවරුන් අතරින් සුඛාවතී දිව්‍ය ලෝකයේ අධිපතිත්වය අමිතාහ බුදුරදුන්ට පවරා ඇත. ඔහුගේ අග්‍ර ශ්‍රාවකයා අවලෝකිතේශ්වර වේ.¹⁶ දිව්‍ය ලෝකයේ වෙසෙන අමිතාහ බුදුන් තමා වෙත පුද පූජා පවත්වන පුද්ගලයා ආරක්‍ෂා කරති. අමිතාහ අදහන පුද්ගලයා සුඛාවතියෙහි ඉපිද එහි ඇති මානුෂික සැප විඳි නැවත ඉපදීම කෙළවර කරන බව දාස්ගුප්ත පවසයි.¹⁷ එමනිසා මහායානිකයෝ අමිතාහ බුදුරදුන්ට පූර්ණ හක්තියෙන් කටයුතු කළ යුතුය. "නමෝ අමීද බුන්සු" යන මන්ත්‍රය නිරන්තර සිහිකිරීමෙන් පූර්ණ හක්තිය අමිතාහ වෙත පුද කළ යුතුය. එම ඇදහීමේ අවසාන නිෂ්ඨාව අමිතාහ උත්කෘෂ්ඨ පුද්ගලයෙකු බව පෙන්වැදීමයි.

කිසිවෙකු මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි අමිතාහ බුදුන්ගේ ගුණය හෝ රූපය සිහිකරන්නේ නම් හෙතෙම මරණින් මතු සුඛාවතියෙහි

ඉපිද එහි දිවසැපත් වළඳන බව ඔවුන්ගේ විශ්වාසයයි. ක්‍රිස්තු හක්තියන්ට ජේසුස් මෙන් මහායානිකයන්ට අමිතාහ පූජනීය සහ දිව්‍යමය චරිතයකි.

ආදී බුද්ධ නමින් නාම සංගීතියේ සඳහන් වන මඤ්ජු ශ්‍රී ප්‍රථම බෝධිසත්ත්වවරයා වේ. දකුණු අතේ කඩුවත් වම් අතේ ප්‍රඥාපාරමිතා ග්‍රන්ථයත් දරාගෙන සුදු කහ කළු වර්ණවලින් යුත් ආභරණයක් පැළඳගෙන සිටින මඤ්ජු ශ්‍රී විවිධ ආවස්ථාවල විවිධ වේශයන්ගෙන් සිටිති. සරස්වතිය භාර්යාව කරගත් ඔවුන් දෙදෙනාට හිස් තුනක් වෙති. මහායානිකයෝ මොවුන් වෙනුවෙන් පුද පූජාවන් පැවැත්වීමට කටයුතු කළ අපුරු තේපාලය, විනය, ජපානය ආදී මහායානික රටවල ඉදිකර ඇති ප්‍රතිමා තුළින් මූර්තිමත් වේ.

විතර්ක සහ වර මුද්‍රාවෙන් සිටින සමන්ත හද්‍ර බෝධිසත්ත්වයන් වෙත ද මහායානිකයෝ පුද පූජා පවත්වති. ශාක්‍ය මුනී බුදුන්ගේ දකුණු පසින් සමන්ත හද්‍රගේ ප්‍රතිමා ඉදිකර තිබෙනු ජපානයේ දැකිය හැකිය. විනයේ ඉදිකර ඇති ප්‍රතිමාවල ඔහුගේ දකුණු අතෙහි පොතක් වේ. ඇතැම්විට නෙළුම් මලක් අතින් දරා හිස් තුනක් සහ දළ සයක් ඇති ඇතෙකු පිට අරා මඤ්ජු බෝසතුන් සමඟ දක්නේ ය.¹⁸

ස්තූප ධාතු හා ධර්ම ග්‍රන්ථ වන්දනය

කිසියම් පුද්ගලයෙකු මියයෑමෙන් පසු ඔහුගේ ශරීරයට හෝ ශරීරික කොටස්වලට ගෞරව පුද පූජාවන් පැවැත්වීමේ සම්ප්‍රදාය බුද්ධකාලයට පෙර සිට ම ක්‍රියාත්මක වූවකි. බුදුන් වහන්සේ පවා මහාපරිනිබ්බාණ සූත්‍රයේදී ගෞරව පුද පූජාවන් පැවැත්විය යුතු මූපාරහ පුද්ගලයන් සිවු දෙනෙක් පිළිබඳ සංකල්පයක් ඉදිරිපත් කළේ මෙවැනි පසුබිමක් යටතේ ය. එම සූත්‍රයේ වැඩිදුරටත් විස්තර කරන මෙම සංකල්පයට බෞද්ධ සාහිත්‍යාගත ඉතිහාසයක් පැවතිය ද ස්තූප හා ධාතු වන්දනයාදී සංකල්ප දැඩිව ඉදිරියට ගෙන ආවේ මහායානිකයන් විසිනි. කෙසේ වුවද බුදුන්ගේ ධාතු තැන්පත් කළ වෛත්‍යයකට වන්දනාමාන කිරීමෙන් දිව්‍ය ලෝකයේ උපත ලද හැකියැයි මෙම සූත්‍රය දක්වන අදහස පශ්චාත්කාලීනව කොතෙක් දුරට පරිණාමය වී ඇත්ද යත් අපදානපාළියේ සඳහන් කර ඇත්තේ ධාතු වන්දනාවෙන් පමණක් නිවන් අවබෝධ කළ හැකි බවයි.¹⁹ එහෙත්

සුවර්ණප්‍රභාස වැනි සූත්‍ර කුලීන් ශාරීරික ධාතු තැන්පත් කර ඉදිකරන වෛතස ප්‍රතිකෂේප කර තිබෙන අවස්ථා ද දැකිය හැකිය.²⁰

මහායානික ග්‍රන්ථයක් වන සද්ධර්ම පුණ්ඩරික සූත්‍රයේ ධාතු වන්දනය, වෛතස වන්දනය හා ධර්ම ග්‍රන් වන්දනය පිළිබඳ තොරතුරු ඇතුළත් වේ.²¹ විශේෂයෙන් මහායානිකයන් විසින් භාවිත කළ පුද පූජාවන් අතර ධර්මපර්යාය කෙරෙහි දැක්වූ පූජාත්වය පිළිබඳ තොරතුරු දැකිය හැකිය. මීට අමතරව මහායාන සම්ප්‍රදායිකයන් විසින් ප්‍රඥාපාරමිතා සාහිත්‍යයට ලබාදී ඇති පූජාත්වය කෙබඳු ද යන්න එම සූත්‍ර සාහිත්‍ය කියවීමෙන් අවබෝධ කරගත හැකිය.

මේ අනුව ථෙරවාදයෙන් වියුත්පන්නව හක්තිවාදය පෙරටුකරගත් මහායානය බුද්ධ, බෝධිසත්ඤ්ඤා, ස්තූප, ධාතු, ධර්මපර්යාය ආදී සංකල්පවලට දේවත්වයෙන් පුද පූජා පවත්වා ආගමික ආශීර්වාදය ලබා ගැනීමට ඔවුහු ක්‍රියා කර ඇති අයුරු මහායාන සම්ප්‍රදායාගත ඉතිහාසයෙන් හඳුනාගත හැකිය.

ආන්තික සටහන්

- 1 පඤ්ඤාරතන හිමි මහමිත්ත (සංස්) මහාවාර්ය ඇකිරියගල නන්ද හිමි බෞද්ධ සංස්කෘති ලේඛන, මාගධි ආයතනය, 2012, 33 පිටුව.
- 2 බුද්දක නිකාය, ධම්මපදපාළි, බුද්ධචර්යා, 188 ගාථාව, 72 පිටුව
- 3 නිවන් මග, මහායාන වාදය, 26 කලාපය, රජයේ මුද්‍රණාලය, බෞද්ධ සංගමය, 9 පිටුව.
- 4 රතනසාර හිමි මාරඹ, ලලිත විස්තරය, ප්‍රස්තාවනාව, විද්‍යාලංකාර විශ්වවිද්‍යාල මුද්‍රණාලය, 1961, XX පිටුව
- 5 එම, 3 පිටුව.
- 6 රතනසාර හිමි මාරඹ, ලලිත විස්තරය, ප්‍රස්තාවනාව, විද්‍යාලංකාර විශ්වවිද්‍යාල මුද්‍රණාලය, 1961, xxii පිටුව
- 7 එම, 126 පිටුව
- 8 සංයුක්ත නිකාය V-1, මහාවග්ග, ගිලානවග්ග, තනිය ගිලාන සූත්‍රය, බු.ජ.ත්‍රි.ග්‍ර.මා., 2006, 166-168 පිටුව
"වුච්චාහිව හගවා තම්හා ආබාධා තථා පභිනො ව හගවතෝ සෝ අබාධෝ අහෝසිති"
- 9 සාසනරතන හිමි මොරටුවේ, (සංස්), ලක්දිව මහායාන අදහස්, විසිදුනු ප්‍රකාශන, 1999, 218 පිටුව

- 10 Har Dayal, Bodhisatta Doctrine in Sanskrit- Literature, Delhi, 1978, P-24
- 11 සාසනරතන හිමි මොරටුවේ, බෝධිවර්යාවතාරය, 2 පරිච්ඡේදය, 1 ගාථාව, අනුලා මුද්‍රණාලය, 1966.
තනවින්ත රතනග්‍රහාණාය සමාස්-පූජාං කරෝමොෂ තථාගතානාම සද්ධර්මරතනසා ව නර්මලසා - බුද්ධා තමජානාංව ගණෝදධිනාම.
- 12 Winternitz, The History of Indian literature, vol-ii, p-378
- 13 සාසනරතන හිමි මොරටුවේ, (සංස්), ලක්දිව මහායාන අදහස්, විසිදුනු ප්‍රකාශන, 1999, 222 පිටුව
- 14 එච්.එම්. මොරටුවගම, වජ්‍රචේදිකා ප්‍රඥාපාරමිතා, ගොඩගේ සමාගම, 1992, 52 පිටුව
"...ගාහිතාස් තථාගතේන බෝධිසඤ්ඤා මහාසඤ්ඤා..."
- 15 රතනසාර හිමි මාරඹ, ලලිත විස්තරය, ප්‍රස්තාවනාව, විද්‍යාලංකාර විශ්වවිද්‍යාල මුද්‍රණාලය, 1961, XXI පිටුව
- 16 සාසනරතන හිමි මොරටුවේ, (සංස්), ලක්දිව මහායාන අදහස්, විසිදුනු ප්‍රකාශන, 1999, 221 පිටුව
- 17 Dr. Dasgupta, The Rise of Mahayana Buddhism, p-97
- 18 සාසනරතන හිමි මොරටුවේ, (සංස්), ලක්දිව මහායාන අදහස්, විසිදුනු ප්‍රකාශන, 1999, 228-229 පිටුව
- 19 පඤ්ඤාකිත්ති හිමි හිරිපිටියේ, සද්ධර්මපුණ්ඩරික සූත්‍රය, එස්. ගොඩගේ සමාගම, 2001, 86 පිටුව
- 20 සාසනරතන හිමි මොරටුවේ, (සංස්), ලක්දිව මහායාන අදහස්, විසිදුනු ප්‍රකාශන, 1999, 151-152 පිටුව
"පළමු පරිච්ඡේදයේ සර්වඥ ධාතුන් පිළිබඳ මේ කථාව දක්නේ ය. කොට්ඨාස නම් බමුණෙක් බුදුන් වෙත එළඹ අඹ ඇටයක් පමණ වූ හෝ සර්වඥ ධාතුවක් ඉල්ලයි. එහිදී සර්වලෝක ප්‍රියදර්ශී නම් ලිච්ඡවී රාජතුමාරයෙක් ඔහුට පිළිතුරු දෙමින් ගංගා නදියේ මල් පිපුණත්, රතු කපුටන් හා සුදු කොවුලන් ඇති වූණත්, දඹ ගසේ තල් ගෙඩි හා ඉඳි ගසක අඹ ගෙඩි හටගත්තත් අබ ඇටයක් පමණ ධාතු තැති බව ද, යම් කළෙක ඉබ්බ ලොම්වලින් කළ රෙදි අඳිත් ද, හාවුංගේ අංවලින් ඉණිමං සඳත් ද, එකළ අඹ ඇට පමණ ධාතු ඇතිවන බව ද කියා එයට හේතුව බුද්ධගරීරය ධර්මකායයක් වීම යයි පවසයි"
- 21 මේ පිළිබඳ වැඩි විස්තර සඳහා හිරිපිටියේ පඤ්ඤාකිත්ති හිමියන් විසින් රචිත සද්ධර්මපුණ්ඩරික සූත්‍රය විචාරාත්මක අධ්‍යයනයක් සහිත සිංහල අනුවාදය පොතේ පූජා විධි කොටස කියවන්න. පිටු 85-97